

Inventaris van het archief van
De Heerlijkheid van Yerseke en
het overzetveer Yersekendam-Gorishoek
(1750-1950)

J.A.Jansen
Gemeente Reimerswaal

Inventaris van het archief van
De Heerlijkheid van Yerseke en
het overzetveer Yersekendam-Gorishoek
(1750-1950)

Gemeente Reimerswaal
Augustus 2013

Aanwijzingen voor de gebruiker

Beperkingen aan het gebruik

Reproductie van originele bescheiden uit dit archief is, behoudens de algemene regels die gelden voor het kopiëren van stukken, niet aan beperkingen onderhevig. Er zijn geen beperkingen krachtens het auteursrecht.

Het archief kent geen beperkingen voor het raadplegen van stukken als gevolg van slechte materiële staat.

Inleiding.....	5
Geschiedenis	5
Verantwoording van de archiefvormer	6
Documenten betreffende de periode tot aan de aankoop in 1887 van de Heerlijkheid door Philip Pelgrim Everts. Consul van Nederland te Brussel.....	8
Archives regarding the Ambachtsheerlijkheid Yerseke (HY).....	11
Some observations	13

Inleiding

Geschiedenis

Philip Pelgrim Everts (1839-1897), bankier en Nederlands Consul te Brussel, en kocht de Heerlijkheid in 1887 (acte verleden op 7 oktober 1887 bij Notaris Prins te Goes) van vier leden van de familie Dominicus. Deze familie had de Heerlijkheid van voor 1800 in bezit gehad. Uit het archief blijkt dat o.a. de Heren van Yerseke langzamerhand hun bezittingen verkochten. In 1887 was er geen land meer aan verbonden en bevatte het nog slechts twee rechten. Het eerste recht was twee stemmen bij de benoeming van de hervormde dominee in Yerseke en het tweede recht was recht op verpachting van het overzetveer tussen Yersekedam en Gorishoek. De pacht ging bij akte voor 50 procent naar de kerk. Bij het overlijden van Philip Pelgrim Everts ging de Heerlijkheid over naar zijn enige zoon, Dr. Gerhard Robert Everts (1875-1942), sedert 1998 Belgisch onderdaan en diplomaat. Na diens overlijden ging de Heerlijkheid stilzwijgend over naar zijn enige zoon, Robert Gérard Everts (1918-2011). Volgens de familie is er in 1942 geen akte van boedelscheiding geweest en de overgang van de Heerlijkheid is nergens geformaliseerd, wel bleef Gerhard Robert Everts het veer verpachten. Het laatste pachtcontract werd in 1951 voor een periode van vijf jaar getekend.

Verantwoording van de archiefvormer

Het archief bevat verscheidene verkoopaktes en boedelscheidingen betreffende de Heerlijkheid tussen 1750 en 1887. De archieven bevatten veel correspondentie van Philip Pelgrim Everts aan en van zijn vertegenwoordiger in Yerseke, voornamelijk betreffende het verpachten van het overzetveer. Een boedelscheiding van hem is niet gevonden. Het archief bevat eveneens de aankoopgeschiedenis waaruit blijkt dat Philip Pelgrim Everts (en zijn vader die advocaat was te Arnhem en de onderhandelingen deed) verschillende heerlijkheden op het oog hebben gehad met het doel een meer imposante familienaam te verkrijgen. Dit was een niet ongebruikelijke gang van zaken bij oude families die een hoge sociale positie hadden doch niet van adel waren. De pachtopbrengst van het veer was fl. 25 per jaar maar Philip Pelgrim Everts betaalde blijkbaar fl. 6000 voor de Heerlijkheid...!

Het archief is in twee delen beschreven waarvan het eerste deel Nederlandstalig en het tweede deel een Engelstalige inventaris bevat.

Het eerste deel bevat: Documenten betreffende de periode tot aan de aankoop in 1887 van de Heerlijkheid door Philip pelgrim Everts, Consul van Nederland. (Ned.)

Het tweede bevat: Archives regarding the Ambachtsheerlijkheid Yerseke (Eng.)

De archieven komen uit de nalatenschap van Robert Gérard Everts (1918-2011), de laatste telg van de (nu in de mannelijke lijn uitgestorven) Belgische tak van het Nederlandse geslacht Everts. Zijn weduwe in Brussel en bejaarde zuster in Londen gaven opdracht de Nederlandstalige archieven (w.o. betreffende de Heerlijkheid Yerseke tussen 1750 en 1950) over te nemen en ervoor te zorgen dat deze een goede definitieve rustplaats krijgen. De schenking van deze archieven geschiedt dan ook met de volle kennis en instemming van de weduwe Madeleine M.J.C. Everts-Strivay te Brussel en Lady Irène J.A. Logan-Everts te Londen.

Geneve, Drs. G.A. Everts
Gemeente Reimerswaal J.A. Jansen

Beschrijving van het archief

Naam van het archiefblok:

Archief De heerlijkheid van Yerseke en het overzetveer Yersekendam-Gorishoek.

Periode

1750-1950

Omvang:

0,24 meter

Archiefvormers:

Familie Everts

Archiefbewaarplaats:

Gemeente Reimerswaal Oude Plein 1 te Kruiningen

Documenten betreffende de periode tot aan de aankoop in 1887 van de Heerlijkheid door Philip Pelgrim Everts. Consul van Nederland te Brussel.

1. Perkament 30 juli 1750: Adriaan Paaijs, notaris, heeft procuratie van Jacobus Dominicus, Schepen en Raad van Goes, en verkoopt per 17 juli 1750 aan Willem van der Bilt enkele percelen grond in de Ambacht, met de rechten en plichten verbonden aan de Ambacht, te Yerseke gelegen in Zuid-Beveland.
1 omslag
2. Akte 24 sept 1818: Pieterella Adriana van der Poel, Ambachtsvrouw in Yerseke en in legaat verkregen, echtgenote en gemachtigde van Zeger van de Velde, Ambachtsheer van Wemeldinge, wonende te Middelburg, verkoopt aan Dignus en Jacobus Dominicus (beiden zn van Quirinus) land in de Molenpolder, opbrengst van het overzetveer afgestaan aan de Herv Kerk te Yerseke. Totale verkoop voor fl 800.
1 omslag
3. Aktes 1819/1820/1821/1823: Kopieën van uitspraken van de Rechtbank inzake de Ambtsheerlijkheid.
1 omslag
4. Akte 6 juli 1820: waarbij Pieter Johan Boddaert (lid Ged Staten) vertegenwoordiger van Pieter Cornelis Boddaert, verkoopt aan Quirinus Dominicus landerijen voor fl 260.
1 omslag
5. Document 19 dec 1822: Reglement waarop het overzetveer van den Yersekendam op Gorishoek en den Eilande van Tholen zal worden bediend, getekend door Q. Dominicus, J. Dominicus, A de Jongh en een vierde persoon, waarschijnlijk allen eigenaren van het veer.
1 omslag
6. Akte 11 maart 1831: Condiën en voorwaarden tussen Abraham Larooij en de Heeren Gedeputeerde staten van de Provincie Zeeland en Abraham Larooij, voor 7 jaar (tot 1840) betreffende het veer Gorishoek op de Yersekendam.
1 omslag
7. Akte 17 sept 1836: Leonard de Fouw, notaris te Goes. Jacobus Willem de Jongh is gemachtigde van enkele broers de Tavel de Saanen (allen wonende te Bern) en verkoopt aan Dignus Dominicus een nauw omschreven deel van het Ambacht voor fl. 1500
1 omslag

8. Akte 21 dec. 1837: aanstelling door Dignus Dominicus (Rijkskassier te Goes), Jacobus Dominicus (Penningmeester van de Weatering te Kruiningen) en Francois Nicolaas van der Bilt (Voorzitter van de Rechtbank), gezamenlijk Ambachtsheren van Yerseke, van Jan van Zweden als schipper van het overzetveer
1 omslag
9. Document 6 juli 1837: Reglement Yersekendam-Gorishoek getekend door D. Dominicus en J. Dominicus
1 omslag
10. Document 21 mei 1839: Tarieven der kaairechten en havengelden te Yerseke.
1 omslag
11. Akte 17 febr. 1852: verkoop door Dignus Dominicus aan Pieter Yzaak Knoll (Generaal-majoor) van de gehele Ambachtsheerlijkheid (folio 69 art 64, folio 97) behalve enkele nauw omschreven stukken. Folio 77 stelt dat de opbrengst van het veer altijd werd afgestaan en dat de waarde daarvan derhalve niet meer wordt berekend
1 omslag
12. Akte 20 nov. 1855 tussen Pieter Ysaac Knoll (eigendom verkregen van Dignus Dominicus) enerzijds, en Izaak Willemsen (Burgemeester) en Francois Hieftje (wethouder) anderzijds, beiden kerkmeester, waarbij wordt vastgelegd dat de Ambachtsheer het veer zal blijven verpachten of verhuren, en nog enkele artikelen over de Herv. Begraafplaats (waar het familiegraf wordt afgestaan aan de kerk?) maar ook de nazaten van Dominicus begravingrecht behouden
1 omslag
13. Akte 24 juli 1857 (kopie 7 mei 1859): Kroll legateert voor fl. 7800 aan zijn zwager Cornelis Dominicus te Kruiningen de gehele Heerlijkheid, met uitzondering van het deel dat behoort aan F.N. van der Bilt.
1 omslag
14. Akte 15 sept. 1863: J.P. van de Bilt verkoopt zijn aandeel in de Heerlijkheid aan Cornelis Dominicus (eigendom nauwkeurig beschreven). Hij had dit eigendom verkregen van zijn vader Francois Nicolaas die het op zijn beurt weer van zijn vader had gekregen
1 omslag
15. Testament 31 jan. 1876 van Cornelis Dominicus Jacobuszoon. Vermaakt de gehele Heerlijkheid aan zijn zoon Dignus Pieter Dominicus, Burgemeester van o.a. Kruiningen en Krabbendijke
1 omslag

- 16.** Contract 31 mei 1879: overzetveer voor drie jaar verpacht door Dignus Pieter Dominicus aan Piconius Machielse
1 omslag
- 17.** Akte 13 nov. 1879: Verpachting van land door Dignus Pieter Dominicus aan Johannes Roden, veldwachter te Yerseke
1 omslag
- 18.** 8 dec. 1879: openbare veiling van de heerlijkheid door Dignus Pieter Dominicus
1 omslag
- 19.** Akte 24 jan 1881: Cornelis Christiaan Antonius Marius Dominicus verkoopt aan Jacobus Henricus Onco Dominicus één-vierde deel van het recht tot het voeren van de titel van Ambachtsheer van Yerseke, met o.a. stem uit te brengen van het overzetveer den Yersekendam op Gorishoek, eiland Tholen
1 omslag
- 20.** Gedrukte stukken: Deductie omtrent de rechten door der Ambachtsheeren in Zeeland uit 1795
1 omslag

Archives regarding the Ambachtsheerlijkheid Yerseke (HY)

1. SECTION I

Appr. 30 letters and between Gerhard Everts (Arnhem) and his son Philip Pelgrim Everts (Brussels) between Jan and Dec 1886, as well as notes from GE to himself. GE acts for his son in the search for a Heerlijkheid that is for sale. PP does not want his identity disclosed, probably as the purchase - although it was not unusual at the time to purchase a title - showed up PP (who had a high status in Brussels as Consul-General of the Netherlands in Belgium) as a social climber who hoped to embellish the name of his branch of the family. One scribbled note acknowledges that the purpose of buying title to a Heerlijkheid is "naamuitbreiding", the enlargement of the family name. PP asks his father several times to make absolutely certain that PP will be allowed to call himself "Heer van...". The notes between father and son often contain information about financial family matters unrelated to the HY. Many notes are unintelligible as GE's handwriting is simply awful

In reaction to an advertisement (not on file) which resulted in at least ten offers, two options are retained: the Ambachtsheerlijkheid Balgoy en Keenth (estimated price fl 10'000) and the Ambachtsheerlijkheid Yerseke. The former option is rejected, as there are doubts about the legal owners, the social status of the owners, the castle is derelict, the land is badly drained, and other considerations. Negotiations about Yerseke are conducted though Mr J.J. van den Broeke, oyster grower in Yerseke, who represents the owners and remains PP's local representative until PP, following irritation over delayed financial reporting, in 1893 has him summoned by writ to cease representing him.

2. SECTION II

Appr. 15 letters from 29 October 1886 (majority from van den Broeke to PP) reporting about procedures for the purchase of the HY (a purchase price of between fl 2'000 and fl 3'500 is mentioned), ending with the news that the Notary Act of purchase was passed on 7 October 1887 by Notary Mr Prins. This act, a copy of which I received from the Provincial Archives in Middelburg, mentions the purchase price of fl 600 for a) the right to carry the title, b) the right to cast two votes in the nomination of the protestant pastor in Yerseke, c) the right to operate/lease the ferry Yersekendam-Gorishoek. The delay of almost one year to conclude the purchase is due to the presence in the Dutch East Indies of one of the four owners, as well as the insistence by the owners that the purchaser identify himself, which PP eventually does.

3. SECTION III

Appr. 25 letters between 1887 and 1895 (all from van den Broek or the church to PP) regarding practical matters of the ferry Yersekendam - Gorishoek (lease contract, nomination of a skipper, payment of 50% of the lease to the Protestant Church, gift of the other half to the Church' poor etc). The file does not contain

the notary act by which the HY was bequeathed to PP's son, Belgian Ambassador Gerhard Robert. PP dies in 1897.

4. SECTION IV

Appr. 25 letters (mainly from Gerhard Robert's new representative in Goes, Mr de Jonghe, secretary of the Protestant Church at Yerseke) between 1895 and 1941, regarding running matters, including some 3-year contracts with the skipper and the nomination of a new skipper. Of interest is that RG apparently tried to sell the HY at various moments; at one point he asks Fl 6000 ("the price my father paid") but Mr de Jonghe makes it clear that this is out of the question where the yearly income is Fl 25 (lease contract), this whole amount going to the church, and the devaluation of the guilder in 1939. It appears that there were several years when the skipper never paid the lease. The Everts family never pressured him as the ferry clearly generated insufficient revenue. Some correspondence suggests that the return trip Gorishoek - Yerseke was managed by another person and that this did not belong to the HY; one skipper offers to cover both runs for the same amount of fl 25 per year, which seems to have been accepted: subsequent lease contracts are indeed signed with this person¹.

5. SECTION V

Appr. 15 letters from 1946 to 1951 (between Yerseke and Robert Gérard, the son of Gerhard Robert) regarding current affairs, and several contracts with the skipper. RG informs that his father has died in 1942 but that he has signed the ferry contract anyway as he has the same first name as his father.... The last document on file is the lease contract for 1951-1954 with G.M. Larooy in Scherpenisse for both runs of the ferry, but it would appear¹ that the lease extended into the 1960s. An act covering transfer of ownership of the HY from GR to RG is not on file.

L

¹ This is confirmed by G.F. Sandberg in his Thesis "Overzetveeren in Zeeland", 1970, section 28 (Yerseke-Gorishoek). This section also mentions Gerhard Robert Everts as "Heer van Yerseke".

Some observations

By the time PP purchased the HY, only three rights remained: the right to cast two votes in the nomination of the protestant pastor in Yerseke; the right to carry the title "Heer van Yerseke"; the right to lease the ferry. All other property, titles, rights etc had already been disposed of, mainly in the course of the 19th century, in bits and pieces.

Interestingly, some local organisations petitioned to PP to give commemorative medals on the occasion of festivities, as was the practice in earlier times, to which PP submitted gracefully. It would appear that if one had wished to allocate some funds, one's title to the Heerlijkheid could still have had some social relevance locally. But the documentation does not show that the Belgian branch of the Everts family embraced this possibility. They were absentee owners, and not only because of GR's diplomatic career.

Starting with the Bataafse Republiek in 1795, remaining feudal structures were dismantled, many rights declared null and void, and property attached to Heerlijkheden confiscated or sold off. Notably after WW 1, the titles in particular had become practically irrelevant and families who had bought a Heerlijkheid just for the title preferred to be discreet about it. A title like "Heer of...." became even more frowned upon when the family in question had no historical ties to the region or to the property that came with the title, as was the case of the Everts family.

With the construction of bridges, trains, motor roads, tunnels and large ferries, the ferry Yersekendam - Gorrishoek lost its remaining relevance and the business had become uneconomical by the mid-1950s.

The notary act for the partition of GR's property in 1942, including HY, is not on file. Madeleine says that Robert told her that none was ever drawn up. Thus it would appear that the right to carry the title "Heer van Yerseke" disappeared with the death of GR in 1942.

All correspondence on file is in Dutch, except some 5 translations to French for the benefit of Gérard Robert.

The archives also contain 20 legal documents (some 600 pages covering the period 1750-1880) dealing with land sales, ferry regulations and fees, nomination of skippers, bequests and partitions of property upon death, all concerning previous owners of the HY. From this and the purchase act, it appears that PP purchased the HY from four members of the Dominicus family. Members of this family, local notables in Yerseke and Kruiningen, had been Heer of Yerseke from 1750, possibly earlier. Before that, the van Reimerswaal family held the title for several centuries (archives in Gendt, Belgium, access n° BE-A0514/229).

Geldolph A. Everts Geneva, November 2012